

Factori (extra)lingvistici ai strategiilor politeții pozitive (complimentul, mulțumirea) în discursul televizual românesc actual

Mihaela MORARU (LUPU)

Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași

miha_moraru1980@yahoo.com

Abstract: The aim of the present paper is to analyse expressive speech acts in Romanian, complimenting and thanking, used like positive politeness strategies in media discourse. We explored, sequentially, in own recorded transcripts, representing the current spoken Romanian corpus, cultural television programs (talk show, TV debate and interview): *Garantat 100%*, moderated by Cătălin Ștefănescu, *Nocturne*, show moderated by Marina Constantinescu, *Profesioniștii*, made by Eugenia Vodă, *COOLtura*, by Mirela Nagăț. Media texts represent forms of social interaction, discursive macrostructures in which television generates an imaginary, a so-called “collective catharsis” (Daniela Zeca-Buzura) of a social nature consisting in the release of impulses, of taboos buried in the unconscious, the viewer being subjected to a show therapy. Emotional attitudes are very important in expressing responses to complementing and thanking (minimizing the debt, expressing pleasure, reciprocating, acknowledging the thanks, expressing intimacy, greeting, congratulating, apologizing, welcoming etc.), thus illustrating the involvement of the (extra)linguistic factors that determine these strategies of positive politeness.

Keywords: *politeness; compliments; thanking; negative politeness; positive politeness.*

1. Introducere

Scopul prezentei lucrări este de a analiza actele de vorbire expresive, în limba română, complimentul și mulțumirea, utilizate ca strategii ale politeții pozitive în discursul mediatic. Am analizat, secvențial, în transcrieri proprii, reprezentând limba română vorbită actuală, emisiuni culturale de tip talk show, dezbateri TV și interviu: *Garantat 100%*, moderat de Cătălin Ștefănescu, *Nocturne*, spectacol moderat de Marina Constantinescu, *Profesioniștii*, emisiune realizată de Eugenia Vodă, *COOLtura*, de Mirela Nagăț. Textele media reprezintă forme de interacțiune socială, macrostructuri discursive în care televiziunea creează un imaginar generat de cuvânt, un așa-zis „catharsis colectiv” [Daniela Zeca-Buzura] de natură socială, constând în eliberarea impulsurilor, a tabuurilor îngropate în inconștient, privitorul fiind supus unei terapii prin spectacol. „Dezbaterile, interviurile, conversațiile din talk show sunt gândite pentru a face să țâșnească fie un adevăr consensual, obținut

printr-o medie sau parțial și contradictoriu, arătând ceea ce este opinia publică (spațiul democrației), fie un adevăr intim, ținând de profunzimea afectului” și arătând ceea ce este „realul” (ca spațiu al inconștientului); acest dispozitiv scenic se înscrie [...] în cel „al punerii în scenă spectacularizate a dezbatelor, ce împiedică în final ivirea acestor adevăruri (un proces de mistificare, un imaginar al adevărului, și nu al autenticității).” [Charaudeau & Ghiglione 2005: 112-130].

2. Metode de cercetare

În realizarea acestui studiu, am utilizat metoda analizei contrastive între interacțiunea mediată și comunicarea directă, orală, spontană, precum și analiza calitativă și cantitativă a nonverbalului și paraverbalului care întregesc semnificația globală a textelor media. De asemenea, am avut în vedere teoria politeții a lui P. Brown și St.C. Levinson [1978], bazată pe conceptul de „față” (preluat din sociologia lui E. Goffman), definită ca „imaginea de sine publică pe care fiecare membru vrea să o revendice pentru el însuși” [t.n. 1978: 61]. În orice interacțiune duală, există deci patru „fețe” (negative și pozitive ale locutorului și, respectiv, ale interlocutorului) care sunt reunite. În terminologia lui Brown și Levinson, expresiile „față negativă” (care urmărește libertatea de impunere a eului) și „față pozitivă” (dorința de a fi apreciați de ceilalți) nu desemnează în niciun caz realități contrare, în ciuda a ceea ce ar putea implica. În orice interacțiune umană, oamenii pot amenința „fața” celorlalți prin FTA (*Face Threatening Acts/Acte de Amenințare a Feții*), însă intervin strategiile politeții pozitive, prin FFA (*Face Flattering Acts/Acte de Flatare a Feții*), precum complimentul și mulțumirea. În interacțiunile directe, dar și în cele mediate, atitudinile emoționale sunt foarte importante în exprimarea răspunsurilor la compliment și mulțumire (prin minimalizarea datoriei față de destinatar, admirația reciprocă, exprimarea intimității, feliicitări, scuze, salut etc.), ilustrând astfel implicarea factorilor (extra)lingvistici, de natură psihologică, socială etc. ce determină și influențează aceste strategii ale politeții pozitive. Complimentele și mulțumirile, precum și răspunsurile la aceste acte de limbaj sunt, de asemenea, generate de mai mulți factori interni (proces și activitate mentală, intenție, motivație etc.), dar și externi (semnificație socială, modele culturale, context istorico-socio-economic etc.). Comunicarea prin mass-media are, astfel, alături de familie și de școală, rolul unuia dintre „agenții majori ai socializării” [Agabrian 2008: 88-182], cu ajutorul cărora „se transmit valorile și credințele unei ideologii”, impactul televiziunii asupra societății fiind de natură cognitivă (prin generarea unor schimbări sociale), afectivă (prin eliberare emoțională) și comportamentală (prin imitarea unor modele).

3. Rezultatele cercetării

În literatura de specialitate, există opinia că schemele atitudinale au asociate scheme emoționale, adică impolitețea poate fi generată de emoții precum tristețea, furia, mânia etc., dovedind importanța emoției în cercetarea politeții. Orientarea lingvisticii spre psihologie demonstrează că limba trebuie studiată „ca fenomen uman,

pe care psihicul își pune amprenta și care nu poate fi înțeles decât prin (sau și prin) raportarea la psihic, la procedeele psihologice, la personalitatea celui care vorbește sau ascultă” [Tatiana Slama-Cazacu 1981: 322 *apud* Hoartă Cărăușu 2004: 44]. În viziunea filosofului J. Austin, actele de limbaj *comportative* (*a face complimente, a mulțumi, a se scuza*) vizează o anumită atitudine sau reacție față de situația sau conduita celorlalți, iar J. Searle, sprijinindu-se pe criterii precum scopul actului ilocuționar sau stările psihologice exprimate, afirmă că scopul ilocuționar al *expresivelor* (*felicitatea, complimentul, mulțumirea* etc.) este de a exprima starea psihologică față de starea de lucruri specificată în conținutul propozițional. Anumite schimburi comunicative sunt *mixte*, deoarece conțin atât acțiuni verbale, cât și acțiuni nonverbale (cinetice și paralingvistice), în mod egal, indispensabile desfășurării acțiunii de comunicare. Expresiei verbale i se asociază pauze, gesturi, mimică, intonație, ton, intensitate a vocii, debit verbal etc. Toate aceste elemente (gesturile, direcția și semnificația privirii, elemente paralingvistice) se plasează la *nivelul implicit* al textului/discursului, completând semnificația explicită a acestuia. Locutorul imprimă discursului său emoții, care servesc intențiilor sale comunicative, combinând elemente verbale cu cele paraverbale și nonverbale, structurând, astfel, un șir neîntrerupt de conținuturi. Dar aceste elemente nonverbale și paraverbale nu pot fi analizate și interpretate decât în legătură cu cele verbale, prin care se transmit diferite afecte, completându-se reciproc, în cadrul comunicării (orale sau scrise). „Nivelul verbal ține de realizarea faptului de limbaj real, la nivel fonetic, semantic, sintactic și morfologic. Nivelul extraverbal se referă la auxiliarele nonverbale (în comunicarea orală – feed-back-ul auditiv-vizual-motor: gesturi, mimică, manifestări vocale nearticulate, semne ce iau naștere din materiale extracorporale, manifestări direct emoționale, loc, timp, date despre locutori, tot ceea ce este denumit generic *corelate situaționale*, iar în comunicarea scrisă: semnele grafice, aspecte legate de ortografia cuvintelor, elemente paragrafematice - punctuație, tipărirea cu diverse tipuri de litere, scrierea cu majuscule, despărțirea în paragrafe etc.). Nivelul paraverbal este constituit din elemente parazite, clișee, pauze, goluri ce aduc precizări legate de contextul comunicării.” [Ciocîrlan & Drăgulescu 2013: 55]. De asemenea, Ch. Bally face diferența între situație (ansamblul circumstanțelor extraverbale în care se desfășoară discursul sau care sunt cunoscute de către interlocutori) și context (cuvintele care au fost rostite înainte) în același discurs. K. Bühler distinge trei cadre (cadru sinfizic, cadru sinpractic și cadru sinsemantic), în timp ce E. Coșeriu definește contextul extraverbal ca fiind constituit din circumstanțele nonlingvistice percepute în mod direct sau cunoscute de către vorbitori. Acesta poate fi: fizic (lucrurile care cad în raza vizuală a vorbitorilor), empiric (realități obiective, cunoscute vorbitorilor, deși nu sunt prezente în raza lor vizuală), natural (universul empiric cunoscut de către vorbitori), practic (sau ocazional reprezintă „prilejul”, conjunctura vorbirii), istoric (constituit de circumstanțele istorice cunoscute de către vorbitori; poate fi particular, universal; actual sau trecut) și cultural (tradiția culturală a comunității). [Ciocîrlan, Drăgulescu 2013: 27-28]. Contextul explicit (lingvistic sau verbal) este inclus într-un context mai amplu, numit „total”, alături de contextul

implicit, reprezentat de mediul situațional fizic: coordonate ale partenerilor; mediul propriu-zis social. [Ciocîrlan, Drăgulescu 2013: 60].

Spre exemplu, Marina Terkourafi, susținând punctul de vedere al lui Sifianou [1992: 155], include între strategiile politeții pozitive și utilizarea *diminutivelor* (care pot exprima în anumite contexte și ironia, în legătură directă cu elemente paralingvistice¹, precum intonația utilizată sau tonalitatea afectivă), alături de pluralul politeții și termenii de adresare pentru emfază, frecvente în Grecia și în Cipru, ilustrând solidaritatea de grup, specifică locuitorilor celor două țări. Prin urmare, această strategie a politeții o regăsim și în discursul televizual românesc actual, de exemplu, în emisiunea culturală *Profesioniștii*, realizată de Eugenia Vodă, în 2003, la postul de televiziune TVR1, invitat fiind Gică Petrescu. În secvența analizată, diminutivele utilizate (*țuiculiță*, *bucățică*), puse în relație cu adverbele *cam tare* sugerează o ușoară autoironie (evidențiată și prin accentuarea acestor cuvinte), dar și apropierea față de interlocutor, familiaritatea și confesiunea sinceră față de acesta, fapt ilustrat prin reacția de uimire a realizatoarei, care descoperă informații noi despre invitatul său, aflat la o vârstă venerabilă, asemenea unui „bunic” care „alintă” cuvintele din limbajul copiilor (*cafeluță*, *păbărel*, *guriță*, *Gicuță* etc.), diminutive des întâlnite în limbajul și în melodiile invitatului:

„P: bine +eu le-am și cântat↑++ că le place muzica↑++ și *acuma vă spun* ++că eu am învățat de la prietene dragi↑ să beau o *țuiculiță* înainte de masă↑

E: o↑+ *asta n-o știam*↑

P: *da*+ nu așa cu inima goală+ o *bucățică* +++de î: brânză sau de cașcaval mic ↑așa și o *țuiculiță mică* ↑ei + am avut un admirator++ care mi-a trimis o țuică↑ care era *cam tare*↑ cred că+ era palincă din aia↑ei++ și-am băut știu cum zice neamțul “Was zu vie list, ist nicht gesund”+, „ce-i prea mult [nu e sănătos” ↑

E: nu e sănătos↑”. [*Profesioniștii*, @TVR1, 2003]

De asemenea, realizatoarea emisiunii citează, pentru a exprima respectul față de invitatul său, un vers dintr-o melodie interpretată de Gică Petrescu, care conține diminutivul „somnușor”, ceea ce ilustrează simetria comunicării și relația empatică implicită, stabilită între cei doi actanți ai schimbului conversațional:

„E: știți ce mi-a plăcut↑++din ce-ați cântat +++versul „e chef++nu-i *somnușor*”↑

P: da: aha (*râde*)”. [*Profesioniștii*, @TVR1, 2003]

Ca atare, *complimentele* reprezintă o strategie a politeții pozitive îmbunătățind „fața pozitivă a interlocutorului” [Brown și Levinson 1987:101], dar pot genera și un conflict între dorința de a fi de acord cu autorul complimentului, pe de o parte, și dorința de a părea modest. În interacțiunile sociale, pentru unii oameni,

¹ *Elementele paralingvistice* aparțin „nivelului structurării fonice a enunțurilor [...]. Aparțin acestei categorii aspecte legate de calitățile vocii și de „vocalizarea” propriu-zisă: timbrul, volumul și inflexiunile vocii (șoptită, stridentă, șuierătoare, murmurată, mormăită), tonul, cursusul, ritmul, tăieturile cuvintelor și ale frazei, pauzele, modul de articulare a sunetelor [DȘL 2005: 372].

complimentele sunt absolut necesare pentru succesul social, în timp ce alții nu s-au născut cu predispoziția de a face sau de a primi/de a răspunde la complimente sau nu și-au dezvoltat această competență sociolingvistică, trăind în medii familiale sau sociale defavorizate, totalitare, în dictaturi cu scop să înăbușe exprimarea individuală (lipsită de încredere în sine) și interrelațională. De asemenea, influența „genului” ca variabilă socială, este un factor extralingvistic important, deoarece cercetătorii celor două acte de limbaj au constatat că, în general, femeile primesc și realizează mai multe complimente decât bărbații, pentru aceștia din urmă, complimentele fiind o expresie a autorității, deoarece adresează mai multe complimente femeilor decât invers. Vârsta este și ea un important factor social, deoarece tinerii oferă mai puține complimente, în schimb solicită mai multe. Astfel, complimentele reduc distanța socială și întăresc legăturile de solidaritate și prietenie între indivizi, jucând un rol foarte important la nivelul „relației” (precum micile daruri, acestea mențin prietenia), dar în același timp, fiind o afirmație, au un anumit „conținut”. De aceea, Bruce Fraser [1990 *apud* Ionescu-Ruxăndoiu 1999: 121] deosebește între «conținutul propozițional» al enunțului și conținutul nonpropozițional reprezentat de mărcile pragmatice (subtipuri ale mărcilor discursive), ca indici ai emoțiilor și atitudinilor. De exemplu, efectul produs de „mulțumesc!”, în interacțiunea orală, spontană, față în față, depinde în mare măsură de acompaniamentul său mimo-gestual (zâmbetul mulțumit și cald, sau mimica care exprimă jenă, răceală, chiar iritare). De asemenea, enunțurile exclamative sunt astfel de expresii ale emoțiilor vorbitorului, iar „intonația, pauzele, accentul nu fac parte din contextul enunțiativ, fiind în relație cu afectivul” [Kerbrat-Orecchioni 1980: 73-85 și 90-94], esențiale în redarea discursului direct:

„MI: și+++ ha-ha (*râde*) +++ o să spun+++ o poveste despre < L RICHARD al III-lea>↑ +++mi s-a întâmplat+++ acum++ la ++la filmări++ în fine++ în nouăzeci și patru +++era un concept cultural↑ ā: un fel de promenade cultural concept↑ ++ceva de felul ăsta++ și atuncea++ era manchester city of drama↑

MC: of drama↑

MI: așa+++ și am fost invitați+++ cu < L RICHARD al III-lea>↑++ mare succes↑++ mare de tot↑++ cu trei nominalizări++ în fine++ da'trec++ peste asta+++ țin minte++ că m-am+++ ne-am întors++ în țară++ și mi s-a părut+++ atât de violentă↑++ atmosfera↑++ din românia↑+++ și în același timp ascunsă↑+++ oamenii++ nu mărturiseau+++ nimic++ nu erau+++ nici mândri↑ ++nici nu ne urau↑+++ nici nu ne admirau↑+++nici nu ne puneau întrebări↑ ++și atuncea a dat++ celebra↑ (*râde*) replică↑ +++sandu↑ +++„domnule↑++ ce facem↑++ aicea++ noi ne lăudăm↑++ noi ne injurăm↑++ noi ne lăudăm↑++ cum vine treaba↑++ puneți-ne↑ niște întrebări↑++ totuși e un spectacol↑++ care a obținut++ atunci trei nominalizări”↑+++

MC: da.” [Nocturne, @TVR1, 2014]

Reacții paraverbale la compliment și mulțumire pot fi și vocale sau grupuri de consoane cu valoare interjecțională, pot lua forma unor râsete, care fără a fi de natură „verbală”, includ în mod necesar o componentă „vocală” [Kerbrat-Orecchioni 1986: 15] ori reacții de tip mimo-gestual, precum zâmbetul indicând plăcerea și recunoștința. De altfel, zâmbetul poate avea, în cadrul schimburilor comunicative, și

valoarea unui compliment direct, realizat non-verbal. „Succesul” complimentului este însoțit, de cele mai mult ori, de zâmbet și mulțumire. Excepție face ironia datorită prozodiei, procedeelelor mimo-gestuale, indicilor cotextuali sau situaționali care pot trăda atitudinea nesinceră. „Regula sincerității cere, prin urmare, să afirmăm doar ceea ce credem că este adevărat.” [Kerbrat-Orecchioni 1986: 206]. Mulțumirea nonverbală poate fi redată prin aplauze, expresie a recunoștinței și a respectului, așa cum apare în emisiunea *Nocturne*, moderată de Marina Constantinescu, avându-l ca invitat pe marele regizor Liviu Ciulei:

„MC: în anul două mii↑ s-a întâmplat î:+++să mă aflu++ în australia++ă:++și să vizitez în una↑ din zilele++ de la sydney++opera+ house↑++m-am înscris într-un grup ++ organizat↑++un lucru↑ pe care nu-l fac de obicei↑++ și:am avut un ghid ++specializat ++care ne-a purtat și ne-a explicat ++foarte riguros↑++și foarte profesionist↑ ++ cu multe↑ informații tehnice++ această construcție +++ne-a plimbat prin săli.+++ la un moment dat +++în discursul ghidului profesionist++ a apărut ++această informație↑ ++,și aici++în această sală++ă:regizorul liviu ciulei↑a montat” ++în anul [cutare=

LC: [o mie nouă sute șaptes’șapte.=

MC: =„șaptezeci și șapte ++azilul de noapte”++ ā:

LC: asta a fost ++după vreo treizeci ani↑ (*zâmbeste*) sau ++

MC: da. aproape treizeci de ani++ m-am oprit++ am ridicat mâna ++ca la școală++și-am cerut să mai repete ā: ++această ā:++frază++părându-mi-se că ++nu++ am auzit bine ++ sau părându-mi-se că este un VIS↑++al unei NOPȚI DE VARĂ+++ pentru că era vară↑ la sydney (*zâmbeste*) și:++ā: ghidul foarte profesionist↑ ++ a repetat++ ușor↑ iritat.++la sfârșitul turului++ă: am ridicat din nou↑ mâna++ de data aceasta++ era mult mai iritat↑++și am rugat î:++ am rugat ghidul++ și pe ceilalți++numeroși↑++ peste treizeci de oameni↑++ care au făcut această mică↑excursie spirituală și arhitecturală++ să-mi permită++ să dezvolt fraza spusă mai devreme ++ și am spus doar atât++ „liviu ciulei ++ este un mare regizor român++ă: omul f+care a legat foarte multe destine++ care a creat un teatru++ un spirit+++ care a făcut +++î: mult++ pentru istoria teatrului românesc++m-am bucurat să găsesc spiritul lui liviu ciulei și aici↑”++ nu vreau să continui++ pot doar să vă spun++ că *aplauzele pe care++ peste treizeci de oameni+++care nu m-au cunoscut niciodată++și cu care nu m-am mai revăzut niciodată↑++aplauzele acelea↑+++ de la sfârșitul turului ++probabil că n-am să le uit niciodată++ erau aplauze↑ pentru dumneavoastră++< F DOMNULE CIULEI>↑↑*

LC: (*zâmbeste*) of↑[...]. [Nocturne, @TVR1, 2016]

Viața cotidiană este o punere în scenă, deoarece individul care participă la interacțiunile sociale se comportă ca un actor („social”), constrâns fiind de anumite convenții sociale („norme”, tabuuri, programe culturale) la prezentarea unui rol, asemenea rolurilor interpretate de actori pe scenele de teatru [Goffman 1981: 271 *apud* Dumas 2000: 175]. Ca atare, există o permanentă reinventare a interacțiunii sub aspectul ei nonverbal, deoarece ori de câte ori transmitem și recepționăm mesaje verbale, privim cu atenție la interlocutor pentru a observa tonalitatea vocii, jocurile privirii, mimica și gesturile, elemente nonverbale care validează mesajele verbale prin acele așa-zise „impresii induse”. Astfel „spectacolul este unul interactiv și construit ad-hoc, întrucât personajul nu vrea să inducă anumite impresii despre sine”

[Goffman 2003: 16], dar „partea teatrală, nonverbală și contextuală a interacțiunilor” nu poate fi eliminată, pentru că există o „expresivitate actoricească” ce rezultă din gesturile, mimica actorului ca personaj, expresivitatea acestora, simbolistica decorului sau a „scenografiei”, interpretate din perspectiva auditorului sau a spectatorilor. Prin urmare, expresia poate fi oferită prin simboluri verbale sau poate fi etalată (neintenționată sau prea puțin controlabilă) prin acțiuni verbale simptomatice sau prin formule nonverbale, generând o comunicare „integrală” [Goffman 2003: 19]. Însă toate interacțiunile presupun dorința fiecărui participant de a ghida reacțiilor celorlalți printr-un „control politic” [Goffman 2003: 39]. De altfel, uneori, pot apărea gesturi neintenționate ale „performerului” care poate transmite accidental incapacitate, indecență sau lipsă de respect prin pierderea controlului muscular asupra propriului corp (căscat, râgâit, scărpinat), poate lăsa impresia că este prea mult sau prea puțin preocupat de interacțiune (bâlbâială, uitatul replicilor, nervozitatea, vina, hohote nepotrivite de râs, furia, afecte care, pe moment, îi afectează calitatea de interactant) sau poate să sufere de o „regie teatrală nepotrivită” (pauze stânjenitoare de vorbire, cadrul deranjat în timpul performării). Catherine Kerbrat-Orecchioni consideră talk show-ul o interacțiune verbală, în esența ei „teatrală”, bazată pe un „trop comunicațional”, pentru că interlocutorii, deși în aparență, discută între ei, în realitate se adresează publicului (spectator și telespectator). În emisiunile culturale transcrise, gesturile actanților implicați în schimbul verbal sunt redade, în textul scris, între paranteze, asemenea didascaliiilor din textele dramatice, argumentând astfel complexitatea structurii textelor media, în timp ce în cazul interacțiunilor sociale realizate pe suport scris, elementele paraverbale și nonverbale pot fi exprimate prin mijloace ale „ortografiei prozodice”: scrierea cu majuscule, semne de exclamare/întrebare multiple, puncte de suspensie, ghilimele, emoji, emoticoane etc. Toate aceste elemente sunt implicate în decodarea inferențelor², a conținuturilor implicite (presupoziții³, subînțeles⁴), prin apelul la cât mai multe competențe ale locutorului și interlocutorului: competența lingvistică, enciclopedică, logică și retorico-pragmatică [Kerbrat-Orecchioni 1986: 20].

În altă ordine de idei, Carla Bazanella [*apud* Hoarță Cărăușu 2003: 84-90] împarte semnalele discursive (sau mărcile pragmatice) în *metatextuale* și *interactive*, acestea din urmă fiind, la rândul lor, *semnale ale locutorului* și *semnale ale interlocutorului*. *Mărcile subiectivității locutorului și interlocutorului pot fi pragmatice, paraverbale și nonverbale*, având rolul de a indica conexiunile ce se stabilesc între vorbitori, precum și gradul de intenționalitate al acestora.

1. *Mărci pragmatice ale funcției emotive a limbajului*. Starea emotivă, fie pozitivă, fie negativă, este indicată prin folosirea interjecțiilor/locuțiunilor interjecționale sau a construcțiilor incidente de tip afectiv. Expresii primare ale surprizei și emoției,

² „Orice propoziție implicită care se poate extrage dintr-un enunț sau poate fi dedusă din conținutul său literal, combinând informații de statut variabile interne sau externe”. (t.n.)

³ „Toate informațiile care, fără a reprezenta obiectivul principal al mesajului, fac parte din enunțare, oricare ar fi cadrul enunțiativ”. (t.n.)

⁴ „Include toate informațiile transmise de un enunț, dependente de contextul enunțării”. (t.n.)

interjecțiile se regăsesc și se comunică la toate nivelurile limbii, fiind însoțite de o intonație afectivă specifică, așa cum rezultă din exemplul următor, extras din emisiunea *Profesioniștii*, realizată de Eugenia Vodă, al cărei invitat este Gică Petrescu:

„P: da++ și eram și puțin++ așa (zâmbește dând din cap) MAI amețit cam↑era iarnă++ era ianuarie +spre februarie++ și+ vizavi de mine++ sînt prieten bun↑ unde mă duc++ să mă odihnesc++ întotdeauna+ la hotelul bulevard↑ ++și ++acolo++ era gheață↑++ nu a intrat o mașină++ c-au venit++ și de la+ informația rutieră ↑să vadă++ dacă nu a++s-a întâmpilat++ ceva cu o vreo mașină++ ceva++ nu++ era gheață↑++ și eu eram îmbrăcat++ cu niște încălțări +++din astea↑ mai puțin (bate din palme) ++așa↑ nu aveau cauciuc dedesupt++ și-am alunecat ++și simțeam +că +pă piciorul drept↑ am alunecat++ aoleu↑ ce mă fac↑ și ++ajutat de doi vecini ++și de un păzitor de acolo+++ m-am dus așa++ cam târât++ până acasă]

E: [am↑

P: vreo cincizeci de metri ↑++ mă rog++nu-i+++aproape++ei ++m-am dus acolo++ am stat într-un fotoliu++ în antreu++ și nu mai puteam↑ am dat telefon ++și-a venit un vecin bun++ i-am dat cheile++ i-a zis să-mi deschidă ușa așa ++târ↑ și m-a dus până în pat++ a fost ++o mică:+++crăpătură++ așa mică↑]

E: [o fisură↑

P: osoasă↑]

E: și ++accidentul ăsta↑ v-a scos ++din circuit++ pentru o vreme?↑”.

[*Profesioniștii*, @TVR1, 2003]

2. Mărci nonverbale.

a) *Tăcerea semnificativă* [Levinson 1983: 299 *apud* Hoartă Cărașu 2008: 32] poate avea valori expresiv-emoțive în conturarea unei atmosfere emoționale, a unor reacții, stări și relații psihologice deosebite, luând, de exemplu, forma unui compliment (explicit sau implicit), dublat de o formulă de încheiere a conversației, cu valoare de mulțumire, așa cum este cea din emisiunea culturală *Nocturne*, realizată de Marina Constantinescu, invitații în studioul fiind marii actori, Victor Rebengiuc și Mariana Mihuț:

„MC: vă întreb pentru că eu am văzut câteva spectacole în care ați jucat++e adevărat [împreună ++++

VR: din păcate] împreună (râde)=

MC:=le-am [văzut+

VR: îhî]

MC: le-am văzut +++pentru că m-a fascinat cum priveți ++pe scenă când tăceți ++sigur+n-aveți replici și relație directă cu celălalt ++am înțeles mai repede↑ cum faceți dar++ misterul privirilor atunci când nu jucați în prim plan și nu aveți replică++ nu știu dacă l-am mai văzut atât de profund și de expresiv la alicineva++ de asta vă întreb [...] vreau să vă întreb ++acum ++pentru finalul emisiunii (se adresează doamnei Mariana Mihuț)++ ce înseamnă să vii↑unul către celălalt++ și ce înseamnă iubirea↑și++ prietenia? +++ (tăcere)

MM: +++++ (nu-și găsește cuvintele)++ (tăcere)

VR: uite asta↑ înseamnă++ iubi[rea↑

MM: îhî] (râde)

VR: n-ai ce să spui despre++ le simți++le [trăiești

MM: atunci când rămâi fără]

VR: = *le trăiești ++ și n-ai ce să spui ++ te poți înțelege foarte bine cu un om ++ cum mă înțeleg eu↑ cu nevasta mea ++ tăcând +++ uitându-ne unul la altul++ și înțelegându-ne în gândurile ++ în mod categoric++ unul altuia++ă: asta înseamnă iubire ++ asta înseamnă++ faptul că++ ne uităm cu grijă și cu dragoste amândoi la un copil++ care este acolo++ și care e al nostru+++ faptul că acum avem un nepoțel ++ la care ne uităm cu aceeași dragoste și cu bucurie↑ pentru că este ++ adevărul ++ că e minunat ăsta micul++ din punctul meu de vedere și al marianei++ cred++ dar pentru noi este minunat +++ o mare bucurie↑ acest mic↑ boț de om++*

MC: atunci *cum zic rușii „să ne așezăm [și+*

VR: *și să tăcem din gură?]*

MC: *și să [tăcem (râde) ă:*

VR: *îhi] (râde)*

MC: *î: pentru că și [tăcerea*

VR: *e înscrisă în legile omenești]*

MC: *și rezolvă parte din misterul fânței noastre și în orice caz ++ în teatru++ are dreptatea ei↑ (se aude fondul muzical al genericului de final)”. [Nocturne, @TVR1, 2018]*

b) *Pauzele* dintre intervenții explică modul de funcționare a regulilor accesului la cuvânt [Ionescu 1999: 48], având rol intențional semnificativ sau neintenționat, pentru a indica receptorului deliberarea în alegerea unei alternative. Acestea sunt incluse în categoria ezitărilor non-lexicale, formate din elemente de natură diferită de tipul: scurte tăceri, repetiția, lungirea vocalei [Dascălu Jinga 2006: 13]. Pauza internă, din interiorul unei intervenții, este notată în *Corpusul de limbă română vorbită actuală nedialectală* cu semnul + (pauză scurtă), ++ (pauză mai lungă), +++ (pauză și mai lungă), „reflectând particularități ale unor procese de gândire sau psihologice” [Levinson 1983: 299 *apud* Hoarță Cărașu 2008: 31], orice transcriere punând „probleme de segmentare.” [Adam 2008: 102]. Există pauze simple (de respirație), pauze care marchează ritmicitatea discursului și pauze lungi care delimitează paragrafe. O regăsim și în emisiunea *Nocturne*, moderată de Marina Constantinescu, avându-l ca invitat pe regizorul Liviu Ciulei (dar și în alte ediții), atunci când evocă figura marelui actor român George Constantin, dispărut prea repede din această lume, în memoria căruia pauza reprezintă un scurt moment de reculegere, în semn de omagiu:

„MC: ce+++ ce anume++ din forța și misterul↑ totuși++ al lui < L GEORGE CONSTANTIN>↑++ din]

LV: < L GEORGE CONSTANTIN>↑] a fost unul dintre puținii actori +++ el putea să joace++ juca și mitocan++ juca și ++ și ++ i: neaș++ personaje românești↑++ dar era un actor care ++ poate singurul↑ care avea scris↑ pe frunte+++ „eu sunt și un actor tragic” ++ parcă tragedia era scrisă pe frunte++ nu știu (*se prezintă telespectatorilor o fotografie cu george constantin pe scenă*)+++ și avea dimensiunea asta +++ tragică↑ și în prosperu++ cu exitent ++ nu++ când spune că mă întorc la milan și fiecare al treilea gând↑ îmi va fi în mormântul ++ îl credeai↑ ++ îl susținea↑ +++ gândul +gândul tragic↑ pentru el+++ se transmitea în unde↑↑+++++ (*pauză cinci secunde*)

MC:+++++ (*pauză cinci secunde*) vreau să vă povestesc ceva ++ apropo de furtuna și de prosperu++ă: la un moment++ dat la târgu mureș+++ cred că în nouăzeci și patru++ nouăzeci și cinci++ nouăzeci și șase++ nu mai știu exact++ s-au sărbătorit++

niște ani de la +++terminarea în cincizeci și șase a promoției de aur care l-avea și pe rebengiuc+++și pe george constantin+++printre absolvenți [...]”. [Nocturne, @TVR1, 2016]

c) *Gesturile*, alături de mimică și poziția corporală, au un rol important, în comunicarea orală, iar indicatorii comportamentali nonverbalii sunt foarte importanți în surprinderea unor afecte ale interlocutorilor [Collet 2011: 11-15], completând semnificația globală a acestui tip de discurs-text și fiind de mai multe feluri: *ilustratorii* (pictograme, kinetograme, ideograme), *regulatorii* (tușitul, dresul vocii), *adaptatorii* (gesturi personale ritualizate), *semnale* (gesturi involuntare), *embleme* (gesturi simbolice sau codificate, a căror semnificație este învățată cultural). Un exemplu elocvent, în acest sens, îl regăsim în talk show-ul *Garantat 100%*, moderat de Cătălin Ștefănescu, invitat fiind artistul plastic Dan Perjovski, în care limbajul gestual al interlocutorilor cuprinde atât gesturi cu o anumită intenție, cât și gesturi neintenționate, „indicând adevăratele sentimente ale vorbitorului și ascultătorului” [Hoarță Cărăușu 2008: 208]. „Limbajului trupului” întărește și susține spusele participanților la schimbul comunicativ [Hartley 2005: 11 *apud* Hoarță Cărăușu 2008: 209], dublând astfel un compliment verbal explicit:

„CȘ: =te referi la++ [zid? (*întinde mâinile în lateral*)

DP: =la] *zidarul orizontal*+++ în care+++ îți dai seama+++ lumea nu are treabă cu muzeele +++ de-altfel+++ uită la povestea aia↑+++ și unii++ nici n-o văd +++de zece ani +++nu știu+++ că există+++ alții +++li se rupe-n paișpe +++și când văd asta+++ imediat sînt+++ “*down to earth*”+++*cu picioarele pe pământ*+++ *ă*:+++ în lumea de azi+++ *realmente*++ poți↑ *să ai surprize extraordinare*↑ de la oameni +++care nu sînt antrenați +++în arte vizuale↑ și care fac+++ lucruri minunate↑ sau +++deci+++ eu sînt pregătit +++pentru toate↑ cred+++ că mi-am câștigat+++ un loc↑și multă lume+++ din artă+++își câștigă un loc+++ să spunem +++original↑ dacă [pot=

CȘ: (*oftează*)

DP: =să mai spun++ chestia asta++sau în fine++ *ă*: ++unde se vede+++ profesionalism↑ [știi↑=

CȘ: =*hăhă*

DP: *ă*: știi+++ că și noi+++ trecem la profesioniști+++ suntem și amatori↑ [și profesioniști↑

CȘ: [exA: CT. (...)

DP: și când le văd++ în altă lume++ la alți artiști++ în afara definiției (*face semnul citării*) clasice++ *cum arată o compoziție*++ *cum se echilibrează*↑++ și e bine↑++ *ăla e*↑++ *pentru mine*↑++ *aia e*↑++ chiar mă incomodează++ cuvântul ăsta „frumos”++ dar nu-l reneg.” [Garantat 100%, @ TVR1, 2020]

3. *Mărci paraverbale*: elemente parazite ale ezitării (sunete tipice pentru limba română: vocală orală de timbrul [i] sau[ă]), clișee lingvistice, calitatea vocii, ca expresie a unei anumite atitudini emoționale, a emoției pe care locutorul o împărtășește interlocutorului său. În literatura de specialitate, sunt considerate prelingvistice gestică, mimica, mersul, o parte din fondul sonor, iar postlingvistice

sunt scrisul, desenul și o anumită parte din fondul sonor. La nivel paraverbal, marcarea se poate realiza și prin:

a) *Intonație* sau *accent frastic*, oferind informații despre stări afective sau psihofizice (bucurie, supărare, enervare, nerăbdare, grabă, oboseală), intenții comunicative, atitudinea față de interlocutor (îngăduință, permisivitate, agresivitate, interes, dezinteres), așa cum rezultă din interviul pe care Mirela Nagăț, realizatoarea emisiunii *COOLtura*, de la TVR1, l-a luat scriitorului Mircea Cărtărescu:

„MC: față de tatăl meu ↑+++am avut întotdeauna↑+++sentimente ambigue↑+++așa cum a fost și el↑+++și el+++a fost un om ambiguu↑+++un om ciudat↑+++un om pe care nu l-am înțeles↑+++niciodată↑+++ă+++niciodată↑+++n-am avut o discuție↑+++cu tata↑+++n-am vorbit niciodată+++decât pe un singur subiect+++fotbalul↑+++totuși îl iubeam foarte tare↑+++și care mă iubea foarte tare↑+++însă a fost un viciu de comunicare+între noi.+această carte ↑+++într-un fel îmi rezolvă+++mic+cumva+++acest viciu↑+++il acoperă cu o: ++știți cum↑++când o scoarță de copac++se rupe++sau are o problemă++ea secrete:++copacul secretează++un clei+++cleiul acela de copac care acoperă++o rană↑+++într-un fel melancolia mea↑++cartea aceasta ++pe care am publicat-o+++este un astfel de clei↑++o astfel de rășină↑++naturală++care acoperă niște traume↑++trei traume ale vieții mele++ă:++despărțirea de mamă↑++în prima povestire++ă:++drama ++mea↑ ++și a fraților și surorilor mele↑ ++în a doua++și a treia este++ă:++revelația feminității↑ pe care am avut-o↑+++ și++a avut-o oricine+++orice băiat↑++a avut-o în adolescență↑++revelația faptului că++femeile↑++deși sunt absolut la fel↑++ca noi↑++sunt absolut diferite↑++în același timp↑++ceea ce e minunat↑++ceea ce e fantastic

MN: copilul↑++părinții↑++și+++ poezia↑++domnule Cărtărescu++în ultima bucată↑

MC: da.” [COOLtura, @TVR1, 2019]

b) *Șoapta* marchează politețea pozitivă, apropiindu-l pe locutor de interlocutor, printr-o relație de solidaritate implicită, intimă și familiară, având chiar valoare de compliment, așa cum apare în emisiunea *Profesioniștii*, moderată de Eugenia Vodă, al cărei invitat este Horia Brenciu și, astfel, „conceptul de comunicare implicită îl continuă pe cel de comunicare relațională” [Mucchielli 2015: 104]:

„E: sau un horia brenciu↑ care vorbește în șoaptă (șoptește) sau cântă în șoaptă↑ știți să cântă în șoaptă? (șoptește)

H: da. (șoptit) asta este cea mai frumoasă lecție↑++ pe care am dat-o la academie++ când i-am spus unui tânăr ++de cincisprezece ani++ vezi++ că tu poți să cânti șoptit++ cum? fii atent aici↑ [...] auzi aerul ++coloana de aer++ cum îmbrățișează sunetul++ cântă acuma: [♪] „dimineți de septembrie cu aromă de cafea...”: [♪] șoapta++ este ++apanajul emoției↑ [...] câteodată aerul acesta↑ de șoaptă ++ți poate potența tot ce spui↑

E: la mulți ani↑ (șoptit)

H: (șoptit) să fie într-un ceas bun ↑să ai un an bun++ sănătos ++și plin de surprize↑”.
[Profesioniștii, @TVR1, 2019]

4. Concluzii

În concluzie, mărcile „reunesc toate elementele lingvistice care stabilesc și asigură schimburile de replici atât într-o *conversație naturală spontană*” [Hoardă

Cărăușu 2008: 61], cât și în discursul mediatic, fiind, alături de elementele extralingvistice și cele paralingvistice, o expresie a „sintaxei emotive” [Adam 2008: 345] sau a „sintaxei mixte” [Slama-Cazacu 1970 *apud* Cvasnii Cătănescu 1982: 35]. De altfel, stările psihice ale participanților la schimbul comunicativ au un rol extrem de important în codarea și decodarea mesajelor, sistemul având „în componența sa întreg ansamblul elementelor active în comunicare, punând accent pe dezvoltarea psihologică⁵ a subiectului enunțiator.” [Ciocîrlan & Drăgulescu 2013: 55].

BIBLIOGRAFIE

- Adam 2008: Jean-Michel Adam, *Lingistică textuală. Introducere în analiza textuală a discursului*, traducere de Corina Ifimția, prefață de Rodica Nahy, Iași, Institutul European, 2008.
- Agabrian 2008: Mircea Agabrian, *Strategii de comunicare eficientă*, prefață de Petru Iluț, Iași, Institutul European, 2008.
- Brown & Levinson 1987: Penelope Brown, Stephen C., Levinson, *Politeness: Some Universals in Language Usage*, Cambridge, Cambridge University Press, 1987.
- Cărăușu 2008: Luminița Hoarță Cărăușu, *Teorii și practici ale comunicării*, Iași, Editura Cermi, 2008.
- Cărăușu 2004: Luminița, Hoarță Cărăușu, *Pragmalingvistică. Concepte și taxinomii*, Iași, Editura Tehnică, Științifică și Didactică Cermi, 2004.
- Cărăușu 2003: Luminița Hoarță Cărăușu, *Elemente de analiză a structurii conversației*, Iași, Editura Cermi, 2003.
- Cătănescu 1982: Maria Cvasnii Cătănescu, *Structura dialogului din textul dramatic (cu aplicare la dramaturgia românească)*, București, 1982.
- Charaudeau & Ghiglione 2005: Patrick Charaudeau & Rodolphe Ghiglione, *Talk show-ul. Despre libertatea cuvântului ca mit*, trad. de Oana Pocovnicu, pref. de Daniela Zeca-Buzura, Iași, Editura Polirom, 2005.
- Ciocîrlan & Drăgulescu 2013: Alexandra Ciocîrlan & Radu Drăgulescu, *Distorsionări ale comunicării. Cercetări de psiholingvistică*, Cluj Napoca, Casa Cărții de Știință, 2013.
- Collett 2005: Peter Collett, *Cartea gesturilor. Cum putem citi gândurile oamenilor din acțiunile lor*, traducere din limba engleză de Alexandra Borș, București, Editura Trei, 2005.
- Dascălu Jinga 2006: Laurenția Dascălu Jinga, *Pauzele și întreruperile în conversația românească actuală*, București, Editura Academiei Române, 2006.
- Dumas 2000: Dumas, Felicia, *Gest și expresie în liturghia ortodoxă*, prefață de Maria Carpov, Iași, Institutul European pentru Cooperare Cultural-Științifică, Colecția Mythos, 2000.
- CLRVAN 2013: Luminița Hoarță Cărăușu (coord.), *Corpusul de limbă română vorbită actuală nedialectală*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013.
- Ionescu-Ruxăndoiu 1999: Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Conversația. Structuri și strategii*, ed. a II-a (revăzută), București, Editura All, 1999.
- Kerbrat-Orecchioni 1986: Catherine Kerbrat-Orecchioni, *L'Implicite*, Paris, Armand Colin Éditeur, 1986.
- Kerbrat-Orecchioni 1980: Catherine Kerbrat-Orecchioni, *L'Énonciation. De la subjectivité dans le langage*, deuxième édition, Paris, Armand Colin Éditeur, 1980.
- Lochard & Boyer 1998: Guy Lochard & Henry Boyer, *La communication médiatique*, Ville de Lyon, Édition de Seuil, 1998.
- Lupu 2021: Mihaela Lupu, „Strategii ale politeții pozitive în discursul televizual—complimentul și mulțumirea. Perspectivă interdisciplinară”, în Dana Percec (coordonator), *Tendințe actuale în științele umaniste*, vol. 2, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2021, pp.173-182.

⁵ Am abordat *complimentul și mulțumirea*, în analiza emisiunilor culturale, din perspectivă interdisciplinară (pragmatică, psiholingvistică, sociolingvistică) [Lupu 2021:173-182].

- Mucchielli 2015: Alex Mucchielli, *Arta de a comunica*. Metode, forme și psihologia situațiilor de comunicare, Iași, Polirom, 2015.
- Sifianou 1992: M. Sifianou, "The Use of Diminutive in Expressing Politeness: Modern Greek versus English", în *Journal of Pragmatics*, 1992, 17, pp. 155-173.
- Terkourafi 1999: Marina Terkourafi, "Frames for politeness: a case study (a communicative strategy in Mainland Greece and in Cyprus)", în *Pragmatics*, 9:1, International Pragmatics Association, 1999, pp. 97-117,
- Vlad 2000: Carmen Vlad, *Textul aisberg*, Cluj, Casa Cărții de Știință, 2000.

